

J. Th. Lindblad, W. van der Molen, ed., *Macht en majesteit. Opstellen voor Cees Fasseur bij zijn afscheid als hoogleraar in de geschiedenis van Indonesië aan de Universiteit Leiden* (Semaian XXII, Leiden: Opleiding talen en culturen van Zuidoost-Azië en Oceanië, 2002 [i.e. 2001], xvii+328 blz., €30,90, ISBN 90 73084 22 9).

Cees Fasseur zal blij geweest zijn met dit afscheidscadeau, een binnen een halfjaar geproduceerde bundel met achttien opstellen van voormalige promovendi en collegae. Het bezorgde hem een persoonlijke handtekening van de betrokkenen en leverde hem zeker één of meer avonden onderhoudende lectuur op — overigens niet alleen hem.

Zoals bij dit soort bundels hoort, is de inhoud gevarieerd, qua inhoud en kwaliteit. Een heldere biografische schets en evaluatie van het wetenschappelijke werk van de hand van collega H. L. Wesseling legt de basis voor wat volgt: Indië-stukken en enkele, niet ontoepasselijke 'Wilhelminiana'. Biografische momentopnamen, van een achttiende-eeuwse reiziger (Paul van de Velde), een negentiende-eeuwse suikercontractant (Roger Knight), en een twintigste-eeuwse minister zonder portefeuille (L. van Poelgeest) worden afgewisseld door een aantal artikelen over geweld of de naweeën daarvan (H. W. van den Doel, Petra Groen en Kees van Dijk). De VOC is vertegenwoordigd in de schets van enkele vroege ambtenaren (Leonard Blussé). De nieuwe trend van ecologische geschiedenis is terug te vinden in een artikel over wegebouw op Sumatra tussen 1600 en 1870 (Freek Colombijn), de dekolonisatieperiode in bijdragen over een spannende wapensmokkelactie uit 1946 (B. Bouwman) en de economische dekolonisatie (J. Th. Lindblad).

Ook theorie, nooit Fasseurs grootste passie, is voorzichtig aanwezig. Vincent Houben zet nog eens uiteen hoe koloniale geschiedenis in de eenentwintigste eeuw bedreven dient te worden. En al was de vertrekkende in zijn publicaties meer gericht op Indië dan op Indonesië, dat laatste ontbreekt niet. Het is terug te vinden in twee interessante analyses van Javaanse teksten (W. van der Molen en E. P. Wieringa). Het resulteert ook in een aardige voetnoot bij de Wilhelmina-biografie, namelijk de beeldvorming rond Wilhelmina van enkele Indonesiërs rond 1900 (Hans Teeuw). De Soeharto-biograaf en cultuurstelselkenner R. E. Elson, tenslotte, stelt op grond van internetbronnen overtuigend vast, dat de Amerikaanse regering in 1965 weinig wist van de coup die Soeharto aan de macht bracht. Bij de 'Wilhelminiana' horen dan nog bijdragen over bezwaren tegen de monarchie in de Renaissance (M. E. H. N. Mout) en over Wilhelmina als symbool van de rijkseenheidgedachte (Arjen Taselaar).

Genoemde inhoud is gegroepeerd rond twee thema's die de werkzaamheden van de vertrekkende in wetenschappelijk en bestuurlijk opzicht kenmerken: koloniale macht en koninklijke majesteit. Maar er zijn andere lijnen door de bundel te trekken, bijvoorbeeld de vraag naar de 'Leidse school' in de koloniale historiografie. De discussie hierover is een provinciaal-Nederlandse en heeft buiten de grenzen geen enkele relevantie. Wesseling, Colombijn en Houben hangen de publicaties van Fasseur echter aan die kapstok op. Ironie, afstand, archiefstudie en bronnenkritiek, meer literaire dan sociaal-wetenschappelijke analyses, meer Indië dan Indonesië: dat kenmerkt volgens hen deze school; het sluit overigens relevante intellectuele vragen en kritiek op het koloniale systeem niet uit. De ironie lijkt dit keer meer tot Fasseurs persoonlijke dan tot een algemeen Leidse stiel te behoren — geen der auteurs weet zijn stijl ook maar bij benadering te halen. Afgezien daarvan kunnen we veilig stellen, dat die karakteristieken (een deel van) de koloniale historiografie ook buiten Leiden kenmerken en dat zij, met uitzondering van de specifieke Indië-/Indonesiëcentrische discussie, zelfs op de Nederlandse historiografie in het algemeen van toepassing lijken te zijn. Is Leiden daarin zo dominant? Het wordt tijd dat dit soort stammentwist definitief van de agenda verdwijnt.

Interessanter is een ander terugkerend thema, dat van het geweld in de koloniale samenleving. Sinds de inaugurele rede van Henk Schulte Nordholt *Een staat van geweld* (2000) is er sprake van een duidelijke these over de Indische/Indonesische staat als een gewelddadige. Dat de VOC haar meer dan krachtige kanten kende, maakt Blussé nog eens duidelijk aan de hand van het optreden van Leidse alumni, alias jonge ambtenaren uit de eerste VOC-jaren. Maar over die periode sprak Schulte Nordholt niet; wel over de gewelddadige schietpartij tijdens de Tjiomas-affaire van 1886, een bestuurlijk conflict inclusief opstand op een van de particuliere landerijen in West-Java. De coherente analyse van Van den Doel van dezelfde affaire mondt uit in zijn bestrijding van de geweldstheze. De geest van het gouvernement was complexer en zeker ook beïnvloed door Multatuliaanse zorg voor de bevolking.

Dat ontkracht de these van het geweld in de koloniale samenleving echter niet. Zoals blijkt uit Van den Doels artikel, konden zorg en gewelddadigheid zelfs in één en dezelfde assistent-resident samengaan. Diens belofte van 'een fijn dineetje' 'voor wie een van de hoofdopstandelingen zou neerschieten' versterkt de schietschijfstelling van Schulte Nordholt alleen maar. Uiteindelijk woog de handhaving van rust en orde altijd het zwaarst.

In 'Een moordgeschiedenis', vermoedelijk een blijvertje uit deze bundel, bevestigt Petra Groen de geweldstheze zonder daar naar te verwijzen. Haar analyse van de normen die rond 1900 voor het Nederlandse militaire optreden in de Indonesische archipel golden, leert dat Nederland met zijn theorie van koloniale oorlogsvoering internationaal voorop liep, maar dat de praktijk daarvan dramatisch kon afwijken. De Indische legercommandant prefereerde steevast de militaire noodzaak van geweld boven humaniteit. Het parlement sloot zich daarbij aan, want daarna zou het beschavingsoffensief, het heilige doel, kunnen beginnen; een bekend dilemma met een lange staat van dienst.

Een handzame bibliografie met Fasseurs historische en juridische publicaties gaat aan de artikelen vooraf. Wanneer je zo bruusk vertrekt als hij deed, is er amper tijd voor het maken van een boek, laat staan voor het register daarbij. Dat is een (beperkt) manco bij een aardige en veelzijdige bundel.

Elsbeth Locher-Scholten

J. M. Jeep, ed., *Medieval Germany. An encyclopedia* (New York, Londen: Garland publishing, 2001, xxxvii + 928 blz., ISBN 0 8240 7644 3).

De totstandkoming van dit fraai uitgegeven, royaal geïllustreerde werk verliep niet op rolletjes. In zijn inleiding legt John Jeep (Miami University) uit dat in 1986 Edward Haymes (Cleveland State University) werd aangezocht om als hoofdredacteur ervan op te treden. Deze zette het werk op, zocht een aantal medewerkers aan en droeg zijn taak toen over aan mevrouw Stephanie Cain Van D'Elden (University of Minesota), die deze vervolgens aan Jeep doorgaf. De encyclopedie welke 647 lemmata bevat moest volgens de introductie een inleiding vormen omtrent de maatschappij en cultuur van Duits- en Nederlandssprekend Europa van omstreeks 500 tot 1500 en gegevens bevatten over belangrijke personen, plaatsen, steden, historische gebeurtenissen, artistieke en technologische prestaties, intellectuele ontwikkelingen en het dagelijks leven. Voor de Nederlandse onderwerpen werd al in het begin prof. G. H. M. Claassens (Leuven) aange trokken als mede-redacteur, drie Amerikaanse geleerden traden naast hem in dezelfde functie op. De redactie is er in geslaagd een groot aantal deskundige